

1. Ильин И. А. О России / Собрание сочинений: в 10. т., Т. 6: Кн. 2 / Сост. и комент. Ю. Лисицин. – М.: Русская книга, 1996. – С. 7-34.

2. Ильин И. А. О русской культуре. VI. Творческая идея России / Собрание сочинений: в 10. т., Т. 6: Кн. 2 / Сост. и комент. Ю. Лисицин. – М.: Русская книга, 1996. – С. 590-620.

3. Ильин И. А. Основы художества. О совершенном в искусстве. / Собрание сочинений: в 10. т., Т. 6: Кн. 1 / Сост. и комент. Ю. Лисицин. – М.: Русская книга, 1996. – С. 51-182.

4. Ильин И. А. Путь духовного обновления / Собрание сочинений: в 10. т., Т. 1 / Сост. и комент. Ю. Лисицин. – М.: Русская книга, 1996. – С. 39-282.

5. Ильин И. А. Художник и художественность / Собрание сочинений: в 10. т., Т. 6: Кн. 2 / Сост. и комент. Ю. Лисицин. – М.: Русская книга, 1996. – С. 317-370.

6. Ключевые понятия Библии в тексте Нового Завета. Словарь-справочник. – СПб: «Библия для всех», 1996. – 495 с.

7. Русская философия. Малый энциклопедический словарь. – М.: Наука, 1995. – 624 с.

УДК 303.446.4+316.647.5

КАТЕГОРИЯ „ТОЛЕРАНТНІСТЬ”: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Палько Інна Миколаївна,

аспірантка,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівний: Сейко Н.А.,

доктор педагогічних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Світові інтеграційні процеси зумовлюють зближення політичних, соціокультурних, економічних умов життя людей та формують полікультурні співтовариства. Багатоаспектним феноменом полікультурності й невід'ємною частиною спілкування поряд із миролюбністю, умінням вести діалог за засадах рівних прав та взаємоповаги виступає толерантність [2, с. 1]. Великі можливості для реалізації ідей толерантності має система освіти, яка здатна не лише пропагувати їх, а й формувати у молоді людини позицію ненасилля, навчити відповідно коригувати свою поведінку [3, с. 81]. Саме тому актуальним є дослідження проблеми формування особистості майбутнього вчителя як носія і організатора толерантних відносин [5, с. 1].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми толерантності, тактовності перебували в полі зору Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Н. Заверико, І. Звереві, А. Капської, О. Олексюк, В. Петрович, С. Савченко. Серед учених, які вплинули на розвиток проблематики виховання молоді в дусі толерантності, В. Бочарова, Р. Валітова, Ю. Василькова, Д. Мудрик, К. Пастушенко, О. Рибак, О. Романчук, В. Сітаров, О. Сухомлинська, О. Швачко. Дослідники І. Бех, С. Дем'янчук, Л. Завірюха, В. Калюшин.

Н. Петрук, В. Рахматшасва, В. Шалін [2, с. 2]. Водночас у сучасній теорії наукового знання накопичені певні джерела щодо осмислення сутності феномена „толерантність” та його значення для формування професіоналізму особистості педагога (Р. Бернс, Г. Болотіна, Р. Голлоб, М. Джерелієвська, О. Дубасенюк, А. Еліс, Ю. Іщенко, В. Колошин, Д. Карнегі, Ю. Лотман, К. Роджерс, В. Франкл, Р. Штейнер та ін.) [5, с. 1]. Різні аспекти формування толерантної особистості розглядалися у дисертаційних дослідженнях О. Карякіної, Л. Колобової, М. Перспеліциної, І. Пчелінцевої, Ю. Тодорцевої [2, с. 2], а також Я. Довгополової, О. Зарівної, Т. Білоус та ін.

Виклад основного матеріалу. Вперше „толерантність” з’являється в латинській мові, в якій існують два дієслова зі значенням „терпіти”: „pati” і „tolerantia”. Перше означає смирення, терпіння, друге – не просто смирення терпіння, а як стійка активна позиція людини, добровільне перенесення страждань [4, с. 69]. Саме поняття „толерантність” увійшло в науковий ужиток у XVI ст. за часів Нантського едикту 1598 р. [3, с. 77-78].

Проблема толерантності у античні часи відкрито ще не ставилася, але її мотиви спостерігаються в працях Аристотеля, Геракліта, Антіфона, Сенеки та ін. Її зміст – повага до людської гідності [1, с. 18]. У ранньому середньовіччі питання підіймалися Августином та Тентуліаном, в епоху Відродження та Новий період – Дж. Локком („Послання про толерантність”, „Лист про толерантність”), Вольтером („Трактат про віротеримість”) [1, с. 8; 4, с. 69]. Толерантність пов’язувалася зі свободою совісті віруючої людини (М. Лютер, Е. Роттердамський, Т. Мор). Принципи Євангеліє притримувалися і провідні філософи XVII ст. (Сніноза, Дж. Локк, Р. Уїльям) та XVIII ст. (П. Бейль, Ф. Вольтер, Д. Дідро та ін.) [1, с. 19]. У XIX ст. проблема толерантності розвивалася в ліберальній філософії: толерантність — умова внутрішньої і зовнішньої свободи, можливості вільного вибору. Розмаїття точок зору, напрямів досвіду ставало обов’язковою умовою прогресу [1, с. 19]. Порівняно з XIX ст., проблема толерантності наприкінці XX і початку XXI ст. виступає як одна із важливих у сучасній соціально-педагогічній науці [2, с. 2]. Серед учених різних країн, які суттєво вплинули на розвиток проблеми толерантності, варто відзначити Ж. Бастида, П. Ванбергена, П. Гарнесея, Р. Друа, П. Кіпліна, М. Кренстона, С. Мендаса, Л. Моргану, П. Ніколсона, Г. Олпорта, К. Уейна, Б. Уїльямса, О. Хеффе [2, с. 2]. Ідеї розуміння та сприйняття іншого, співвідношення особистісного буття з культурою були внеском в розвиток проблеми толерантності (В. Дільтей, М. Хайдеггер, К. Ясперс, Е. Шпрангер) [1, с. 8]. Першорядного значення набувають прийняті у XX ст. декларації, хартії, закони, у яких втідені ідеї свободи особистості та толерантності („Загальна декларація прав людини” (1943), „Декларація про релігійну свободу” (1965), „Декларація принципів толерантності” (1995) [2, с. 2].

У сучасній філософії найбільш глибоко проблеми толерантності розробляються М. Хом’яковим („Толерантність: парадоксальна цінність”), В. Лекторським („Про толерантність, плюралізм і критицизм”), який розробив філософські моделі толерантності, створив класифікації цього явища:

П. Кругловою (вивчала генезис та типологію толерантності), Е. Магометовой (розглядала толерантність як принцип культури) та ін. [1, с. 8].

Проблеми формування відносин знайшли своє відображення в роботах Ї. Ананьєва, О. Асмолова, Т. Вєретенко, А. Лазурського, А. Мудрика, Ц. Мясничева, С. Рубінштейна, В. Свідерського, В. Соловйова, Л. Філяніної та інших. Дослідники Дж. Морено та К. Роджерс займалися проблемою толерантності на рівні міжособистісних відносин [2, с. 2-3]. Вперше питання про педагогічну толерантність підняв М. Бубер („Я і ти“). Поступово виникла необхідність створення нового напрямку в педагогічній науці – педагогіка толерантності (в Росії її вперше описав В. Тишков), вивчали різні боки толерантності А. Глебов, Е. Громова, Л. Іванова, В. Козлов, Н. Лебедева, І. Мубинова, О. Непочатих, М. Рожков, В. Соколова) [1, с. 20].

У теорії сучасного наукового знання, на думку Ю. Тодорцевої, виокремилися різні підходи розуміння феномену „толерантність“, тому наявні різні, позбавлені єдності, контексти у визначенні його сутності [5, с. 5-6]:

медико-біологічний контекст	адаптація організму до несприятливих впливів; витривалість до болю (О. Головаха, С. Степанов, Л. Шайгерова та ін.)
філософський	готовність стало і з гідністю сприймати особистість або річ (В. Біблер, О. Довгополова, Н. Федоров та ін.)
етичний	терпіння, терпимість, витримка, готовність до примирення (І. Горський, Ю. Іщенко та ін.)
політичний	поваги до свободи іншого, думок, поведінки, політичних, релігійних поглядів (С. Вдович, І. Івашок, Г. Солдатова та ін.)
соціологічний	вибачення, милостивість, делікатність, співчуття, прихильність до іншого (О. Сременко, М. Мацковський, П. Сорокін та ін.)
психологічний	виникнення в індивіда зниження чутливості до фактів взаємодії (О. Асмолов, О. Бодалев, Л. Виготський, Г. Почепцов, М. Джерелівська, О. Леонтєв, В. Ложкін, В. Юрчук)
педагогіки	толерантність трактується як готовність прийняти інших такими, якими вони є, взаємодіяти з ними (О. Безносюк, С. Болдирева, С. Бурдіна, В. Калошин, Д. Колесов, К. Уейт, В. Шалін та ін.)

Висновки. Таким чином, поняття толерантності формувалося протягом багатьох століть, накопичуючи різнобічні значення, прагнучи відповідати дійсності, в якій різноманітні прояви терпимості пов'язували з індивідуальним і суспільним буттям.

Література

1. Грива О. А. Толерантність молоді в полікультурному середовищі : [монографія] / О. А. Грива. — К. : Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2007. — 275 с.

2. Довгополова Я.В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 „Соціальна педагогіка“ / Я. В. Довгополова. — Луганськ, 2007. — 20 с.

3. Зарівна О. Исторична генеза змісту і соціокультурної ролі феномену „толерантність” / Оксана Зарівна // Вища школа України. — 2008. — № 1. — С. 76—81.

4. Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур : Методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межкультурной толерантности : [учебное пособие]. — СПб. : С.-Петербург. ун-т, 2005. — 281 с.

5. Тодорцева Ю.В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : авторсф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Ю. В. Тодорцева. — О, 2004. — 20 с.

УДК 37.016:908+393.1

ВИВЧЕННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ ІСТОРІЇ ПОЛЬСЬКОЇ НЕКРОПОЛІЇ М. ЖИТОМИРА ЯК КУЛЬТУРНО- ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ

Кузнєцов Юрій Геннадійович
студент,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівний: Пати́кач П.І.,

кандидат історичних наук, доцент

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в певній мірі польська некрополія віддзеркалює історію міста та його мешканців. І хоча кладовище залишається одним із найстаріших польських некрополів України нарівні з відомим Личаківським у Львові [4], проте сьогодні існує безліч проблем із кладовищем, розв'язати які, не під силу лише польським громадським організаціям Житомирщини – це і клопотання щодо занесення кладовища до переліку пам'яток національної історико-культурної спадщини, і відновлення муру довкола кладовища, і численні факти вандалізму, давні захоронення заростають буйною рослинністю та ін. Саме вивчення історії зазначеної некрополії в загальноосвітній школі, залучення школярів до історико-дослідницької діяльності щодо зібрання, систематизації, оцінки та збереження даних по Польському кладовищі в Житомирі, а також дослідження життя і діяльності окремих персоналій, які зробили вагомий внесок у розвиток різних напрямків життя рідного краю, є важливим аспектом регіональної історії та останньою можливістю зберегти залишки пам'ятників культури.

Аналіз досліджень та публікацій. Останнє ґрунтовне дослідження польського кладовища (повна інвентаризація польських надгробків) – 1994-1995 рр. – було здійснене під керівництвом Т. Рудковскі у співпраці з Кафедрою архітектури і охорони історичних будівель Свентокшиської політехніки в м. Кільце. Архівні матеріали (карти разом з фотографіями 2 222 штуки, а також малюнки вимірних архітектурних об'єктів) зберігаються в архіві Осередку охорони історичного краєвиду у Варшаві [3: 448]. Крім Т. Рудковскі, теоретичні джерела дослідження склали дослідницькі доробки Р. Кондрапока, М. Костриці, Г. Мокрицького, а також архівні дані та ін.